

DERLEME / REVIEW

Direnışçi Planlama: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Yeni Bir Planlama Kuramı

Insurgent Planning: A New Planning Theory for Developing Countries

 Pelin Albayrak Fakiöğlu

Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul

ÖZ

1970'lerin sonundan itibaren artan neoliberalizm görüşü ve ülkelerin liberal politikaları terk edip neoliberal politikalara ağırlık vermesi, özellikle gelişmekte olan ve henüz insan hakları konusunda yeterli düzeye ulaşamamış üçüncü dünya ülkelerinin demokratikleşme sürecine ket vurmuştur. Gelişmekte olan üçüncü dünya ülkelerinde kapitalin gücünün artması ile ülkedeki insan hakları göz ardı edilmeye başlanmış; sömürge döneminde güdülen eşitsiz ve sert politikalar bu sefer de sosyoekonomik ve sosyo-kültürel yönden geri planda bırakılmış halk üzerinde uygulanmaya başlamıştır. Direnişçi planlama, ezilen halkın otoriteye karşı durarak, bu eşitsiz ve sert uygulamalara direniş göstermesini ve halkın belirli yasal boşluklardan da yararlanarak kendini planlamanın bir parçası haline getirmesini savunan bir planlama teorisidir, yani bu kuram ile birey yaşadığı alanda herhangi bir aracıya ihtiyaç duymadan birebir söz sahibidir. Makale kapsamında özellikle Dünya Bankası'nın Küresel Güney olarak adlandırdığı bölgelerde gelişen bu kuram detaylı bir şekilde irdelenecek; ikinci kısımda ise Dominik Cumhuriyeti, Güney Afrika Cumhuriyeti ve İsrail'deki direnişçi planlama uygulamaları olarak görülen Los Platanitos, Western Cape ve İsrail Bedevileri örnekleri hazırlanan tablolar yardımıyla özetlenecektir. Son aşamada, direnişin örgütlenme düzeyi, sürecin başarı/başarısızlık durumu ve otoriter rejimin duruşu parametreleri üzerinden kuram çıktıları araştırılarak farklı coğrafyalarda kuramın işleyişi ve kuramı etkileyen unsurlar üzerine bir tartışma ortamı oluşturularak planlama dünyasında yeni bir kuramın ne kadar mümkün olduğu tartışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Direniş; direnişçi planlama; küresel güney; planlama kuramı; radikal planlama.

ABSTRACT

The rise of neoliberalism that began at the end of 1970s and the countries' abandonment of liberal policies for neoliberal policies; hindered in particular the democratization process of Third World countries that were developing and lacked in human rights. With the increase of capital's power in developing Third World countries, human rights were becoming ignored, the unfair and harsh policies administered during the colonial ages were now being conducted on people that were socioeconomically and socioculturally left behind. Insurgent planning is a planning theory that advocates oppressed people to stand against authority by resisting harsh practices and using legal loopholes to make themselves part of the planning process; meaning that with this concept, individuals have a voice in the places they live, without any intermediaries. Within this article, this developing theory will be thoroughly investigated, particularly in regions defined by the World Bank as the Global South. In the second part, cases like Los Platanitos, Western Cape and Negev Bedouins that are seen as insurgent planning practices in their respective countries Dominican Republic, Republic of South Africa and Israel; will be compiled in table format. To conclude, the outputs of the theory using the parameters: the organization level of the resistance, the success status of the process and the stance of the authoritarian regime; will be examined, and a groundwork for discussing the practice of the theory in other places and the factors affecting the theory will be provided to ultimately discuss if a new theory in planning is possible.

Keywords: Insurgency; insurgent planning; global south; planning theory; radical planning.

Geliş tarihi: 12.08.2021 Kabul tarihi: 11.11.2021

Online yayımlanma tarihi: 08.03.2022

İletişim: Pelin Albayrak Fakiöğlu

e-posta: pelinalbayrak@gmail.com

 TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Giriş

Direnişçi planlama kavramı, 1980'lerden itibaren dünyanın küreselleşme ve neoliberalizm etkisi altında kaldığı dönemde geliştirilmiş bir kavramdır. Kavram özünde 1960'larda sanayileşmenin artması ve kent merkezlerinin heterojen bir ortama dönüşmesiyle ortaya atılan ve herkes için adil planlama sağlanmasını hedefleyen radikal planlamanın bir uygulama pratiğidir.

Makale, teorik çerçeve ve vaka analizi olarak iki kısımdan oluşacaktır. Teorik kısımda, ilk olarak radikal planlama kavramı hakkında kısaca bilgi verilecek; böylece, direnişçi planlamaya zemin hazırlayan kuram hakkında özet bilgiye erişilmiş olacak; ardından direnişçi planlama kavramı geniş kapsamlı olarak irdelenecek; son aşamada ise direnişçi planlamayı diğer planlama kuramlarından farklı kılan noktalar tablo yardımıyla özetlenecektir. İkinci kısımda ise 3 farklı örnek üzerinden direnişçi planlama uygulama pratikleri özet bir şekilde incelenerek, farklı coğrafyalarda kuramı etkileyen faktörler üzerinde durularak bir tartışma ortamı yaratılacaktır.

Radikal Planlama Kavramına Genel Bakış

Radikal planlama kavramı, küreselleşmenin ve sanayileşmenin artmasıyla beraber, kent merkezlerinde olan yoğunlaşma sonucu, sosyokültürel ve sosyoekonomik dengesizliğin baş göstermesi üzerine planlamanın bir çıkmaza girmesi; ulus devletin toplumu yönetme ve yönlendirme isteğiyle baskıcı ve öngöründen yoksun bir hale dönüşmesi üzerine oluşan sisteme karşı duran bir kavram olarak ortaya çıkmıştır.

Radikal planlamanın geçmişi savunucu planlamaya dayanmaktadır, fakat bu kuramlara gelene kadarki süreçte hala ulus devlet, profesyonel plancılar ve yerel yönetimlerin gücü ön planda tutulmaktaydı. İlk olarak 1972 yılında Grabow ve Heskin radikal planlama kavramından bahsetmişlerdir; bu kuramcılara göre plancıların işi insanlar arasındaki sosyal etkileşimlerin ve deneyimlerin doğru bir şekilde akışını sağlamak; planlamanın işi de aslında tüm bu sosyal etkileşimleri doğru bir şekilde kaydetmek ve yönlendirmektir. Radikal planlamayı betimleme yolunda Friedman, 1987'de yayınladığı "Planning in Public Domain" adlı eserinde planlamanın içinde bulunduğu krizden çıkabilmesi için iki yol olduğunu öngörmüştür; bunlardan ilki "siyasal gücün yeniden sivil toplumda merkezileşmesi" ve "siyasal alanın devletten talep edilmesi"dir. İkincisi ise planlamanın ve plancının teknik/mühendislik köklerinden kurtulup bir sosyolog edasında toplumun kimliği, belleği ve ihtiyaçları üzerine de çalışmalarını planlamaya eklemesi gerektiğidir. Friedman'a (1987) göre radikal planlama;

- Planlama uygulaması içerisindeki otoritere ve elitlere bir eleştiridir.
- Sistem değişikliğine, desantralize edilmiş topluma, topluluklara, insan haklarına ve ekolojije vurgu yapan, alternatif bir planlama paradigmasını hedefler.

- Heterojenliğe, bir diğer deyişle insanlığın eşitliğine dayanan yeni bir diyalektiğin gerekliliğine vurgu yapar.

Radikal planlama, planlamayı araçsal rasyonaliteden çıkartıp, ulus devletten kopartarak desantralize bir fonksiyon olarak yüz yüze ilişkilere, kişiler/gruplar arası diyaloglara ve karşılıklı öğrenme süreçlerine açık bir süreç haline getirebilecektir (Yalçın, 2006).

Özet olarak radikal planlama, toplumsal dönüşümlerde uygulama ve teorinin arabuluculuğunu yapan, sivil halkı planlama alanının merkezine koyan bir kavramdır.

Direnişçi Planlama Kavramı

Direnişçi planlama teorisi, mevcut sistem ve planlama insanların çıkarlarına hizmet etmediğinde, insanların karşılaştığı zorluklara ve ihtiyaçlara cevap veremediğinde; marjinal grupların kendi alternatif gruplarını oluşturarak baskıcı ve sınırlayıcı devlet politikalarına karşı başlattıkları bir hareket ve aslında sosyolojik bir evrim sürecidir.

1990 ve 2000'lerde dünyanın neoliberalizme hızlı bir şekilde geçmesi ile birlikte radikal planlamanın da dönüşüme ve gelişime ihtiyacı olduğu ortaya çıkmıştır ve böylece yeni bir pratik geliştirilmiştir; geliştirilen direnişçi planlama kavramı baskıcı rejime yaratıcı çözümlerle karşı durabilir ve kuralları yıkmaya eğilimine sahiptir. Bu döneme kadar adil planlamayı ve marjinal grupların fiziki mekandaki haklarını savunmak hükümet merkezli yasal plancılar üzerinden yürütülürken, direnişçi planlama ile marjinal grup ve bu grupların kurduğu organizasyon üzerinden bir direniş yürütülmesinin doğru olacağı savunulmuştur. Aynı zamanda bu kavram, mevcut demokratik durumda planlamaya sivil vatandaşların katılım sürecini de irdelemiş ve bağımsız bir katılım sürecinin radikal planlamada dahi olmadığını savunarak, 'dahil edilen/ yaratılan alan' kavramlarını sürece sokarak radikal planlamaya yeni bir soluk getirmiştir.

Kavramın Gelişimi

Direnişçi planlama, neoliberal politikaların dünyanın her alanına hakim olması ile başlar. Özellikle gelişmekte olan ve demokrasinin tam anlamıyla sağlanmadığı üçüncü dünya ülkelerinde kapitalin gücünün artması ile insan haklarının göz ardı edilişi iyice artmış; sömürge döneminde güdülen eşitsiz ve sert politikalar bu sefer de sosyoekonomik ve sosyokültürel yönden geri planda bırakılmış halk üzerinde uygulanmaya başlamıştır. Öte yandan gelişmiş ülkelerde ise bireylerin mevcut hakları olsa dahi, kapitalin gücünün artması ve ekonomik üstünlük sağlamanın ülke gelişiminde merkeze konumlandırılması ve ekonominin her şeyden üstün tutulması; vatandaşları adeta 'yiyemeyecekleri haklar elde ettikleri' bir sürece sürüklemiştir. Neoliberalizm sadece ekonomik bir politika değildir, kapitalin hegemonik gücünü geliştirici birçok değer, ideoloji

ve politikaları içeren bir sistemdir (Brown, 2003). Örneğin, suyun özelleştirilmesi sadece ekonomik verimliliği düşünerek yapılmış bir hamle değildir, su gibi temel bir gereksinimin metalaştırılmasını amaçlar ve böylece vatandaşlık ve/veya insanca yaşamak para ödenerek elde edilen bir kavrama dönüştürülür.

Neoliberal sürecin sürdürülebilirliğini ve düzenini korumak için geliştirilen modern planlama ile hükümetler, planlama kapsamında vatandaşlara sembolik özgürlük ve haklar vermiştir, ama bu vatandaşlık modelinde ciddi bir çelişki mevcuttur. Siyasi ve sosyal haklara sahip olmak, yaşamak için temel haklara sahip olacağını garantilemez. Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde daha çok hissedildiği gibi 'Temelde herkes aynı haklara sahip olsa da, bazıları her durumda daha eşittir', bir diğer deyişle vatandaşların politik ve sosyal hakları bu toplumlarda genişledikçe sosyoekonomik eşitsizlikler de artabilir.

Neoliberal politikaların uygulanması tüm dünyada devam ederken, yarattığı veya yaratacağı olası olumsuz etkilerin giderilmesi için uluslararası kalkınma ajansları, yerel yönetimlerin gücünün artırılması, STK'ların oluşumunun desteklenmesi gibi birçok politika ve fikir geliştirilmiştir; fakat Miraftab'a (2009) göre bu politikaların hepsi, olası çatlak seslerin hegemonik devlet tarafından denetimini sağlamak ve öte yandan baskılayıcı devletin gücünü pekiştirmek için oluşturdukları politiklardır.

Baskılayıcı rejimin karşısında durabilecek tek bir güç vardır, o da bireyin kendisidir. Birey, önce bilinç düzeyini geliştirerek, sonra koordineli bir şekilde gruplaşarak bu gücün karşısında durabilir ve hakkını geri kazanmak için gerekirse mevcut güce meydan okuyarak gerekli adımları atabilir.

Direnişçi planlama uygulamalarının ilk çıkışı -tahmin edilebileceği gibi- Dünya Bankası tarafından 'Küresel Güney' adı verilen Afrika, Asya ve Latin Amerika'da düşük-orta gelirli ülkelerde olmuştur. Bu ülkeler; özgürleşme, bağımsızlaşma ve ırkçılık ayrımının son bulmasına dair politikaları, neoliberal politikalarla eş zamanlı olarak gerçekleştirmişlerdir. Bu eş zamanlı dönüşüm, toplumda dışlanmayı artırmış, terk edilen ırkçılığın yerini dolduracak yeni bir sınıflandırma özelliği bulmuştur: 'fakirlik'. ırkçılığın güçlü bir politika olarak sürdüğü dönemlerde, vatandaşlar ırklarına göre planlamadan dışlanıp, alan planlamada atıl yerlere yönlendirilip, yeri geldiğinde evlerinden dahi rahatlıkla uzaklaştırılabilirken; neoliberal dönemde basit tabirle fakir olarak adlandırılan grup rahatlıkla şehirden dışlanmakta, desantralizasyon stratejisi altında atıl yerlere sürülmekte, alt yapısı olmayan yerlerde yaşamaya mahkum edilmektedir. Ayrıca bu ülkelerde, diğer demokratik gelişimini tamamlamamış ülkelerde olduğu gibi birçok yasal açık da bulunmaktadır. Direnişçi planlama, bu tip ayrışmalara ve dışlamalara karşı durup, mevcut rejime meydan okur ve ezilen grupların bir arada güçlü olacağını savunur, diğer yandan rejimdeki açıklıkları bularak,

mevcut vatandaşlık haklarını kullanabilecekleri alanlar yaratır ve böylece kendini planlamanın içine dahil eder. Bu noktada vatandaşın planlamaya bu denli dahil olması ve toplum temelli hareketlerin planlamaya yön vermesi ile ilgili akademinin endişeleri mevcuttur; fakat şu gerçek unutulmaktadır, 3. Dünya ülkelerinin 2/3'si spontan, planlanmamış şekilde gelişirler; yine vatandaşların %85'i yasadışı yollarla ev sahibi olurlar ve zaten bu ülkelerde kayıtlı çalışan sayısı, total çalışana oranla çok az miktardadır, yani aslında bu ülkelerde mekânsal ve ekonomik gelişmenin çok sınırlı bir kısmı yasal yollarla oluşmaktadır. Sonuç olarak bu ülkeler zaten direnişçi kent modeli ile gelişmiştir denilebilir ve zaten bu kentlerde planlama en başından itibaren profesyonellerden aktivistlere kaymıştır, o yüzden endişe etmek yersizdir.

Kavramın İlkeleri

Direnişçi planlama kavramının özünü daha iyi algılayabilmek, kuramın sahip olduğu karakteri anlayabilmek için kuramın gelişimini destekleyen yazarların kavramı tanımlarken kullandıkları, kavramı oluşturan ilkeleri değerlendirmek gerekmektedir. İlkeler yazılırken, Friedman'ın (2002), Miraftab'ın (2009) ve O'Brien'in (2014) belirttiği hususlar harmanlanmıştır. Bu yazarlara göre direnişçi planlama;

- Baskın güce/hegemonyaya karşıdır.
- Ekonomik ve politik hakların çözümünü aynı anda çözmeyi ve bu hakların kazanımını elde etmek için direnmeyi hedefler.
- İnsanları marjinalleştiren ve ezen yapısal güçlerin analizini yapar.
- Hayalperesttir ve yaratıcıdır.
- Bir soruna aynı anda farklı ölçeklerde müdahale eder.
- Toplumsal kimliği önemser ve bunu sağlamak için seferberlik düzenler.
- Öğreticidir, yol göstericidir ve planlama alternatifleri sunar.
- Devletin iletişim kurmak için gösterdiği alanlarda ve devletin öngördüğü sınırlar içinde değil, halkın kendi yarattığı alanlarda, kendi istediği şekilde iletişim kurmasını teşvik eder ve bu şekilde iletişimin demokratik olduğunu savunur.

Kavramın Özellikleri

Direnişçi planlama kavramının diğer kuramlardan birçok farklı noktası vardır, en belirgin özelliği talep edilen haklar doğrultusunda toplumu harekete geçirecek sosyal hareketlenmeleri başlatacak gücü ve yeterliliği sağlama koşuludur. Kuramı oluşturan diğer elementler şu şekildedir;

- Direnişçi planlama, neoliberalizm tarafından üretilen eşitsizliklere direnmek için oluşturulmuştur.
- Direnişçi planlama, aktivist planlamadan harekete geçme sebebi ve direniş gösteren kişiler bakımından ayrılmaktadır. Aktivist planlamada genel itibarıyla bozuk olan düzeni değiştirmeye yönelik adımlar atılır, aktivistler her daim

devletin karşısında değildir, sistemi salt iyileştirme ve düzeltmeyi amaçlar; direnişçi planlamada ise mikro ölçekli bir olayın üzerine bu durumdan birebir etkilenenlerin anayasal boşlukları kullanarak kendilerine yer kazandırma çalışması görülmektedir.

- Toplumsal belleğin korunması, direnişçi planlamada her şeyin merkezindedir. Direnişçi planlamada tarihsel kolektif hatıraları korumak ve canlandırmak, kent kimliğini sürdürebilmek için çok önemli görülmektedir. Marjinal ve dışlanmış vatandaşların sözlü tarihlerini hem bir veri olarak toplamak hem de hak savunuculuğunda kullanmak için öğrenmek önemlidir. Bu tarz taban hareketlerinin o nedenle tarihsel, siyasi ve kültürel köklerine göre karakterize etmek gerekmektedir. Halbuki neoliberal kapitalizm, toplumsal hafıza kaybını teşvik eder.
- Direnişçi planlama, anayasal boşlukları kullanarak kendine hak savunma alanı yaratma yolunu kullanır (Holston, 1998).
- Direnişçi planlamada işbirlikçiler illa marjinal grup içinden olmayabilir, bazı durumlarda profesyoneller de isyancı planlamayı yönlendirebilir; bu noktada en dikkat edilmesi gereken husus direniş liderlerinin veya muhataplarının yönünün doğru belirlenmesidir, daha önce de belirtildiği gibi yanlış bir seçim de ezilen gruplar üzerinden kendi baskı rejimini uygulamaya çalışabilir, kendi ideolojisine yönelik grubu yönlendirebilir.
- Planlamaya, toplum aktivistlerinden öğretmenlere, profesyonel plancılardan işsizlere, belediye meclis üyelerinden emeklilere kadar geniş bir aralıkta çeşitli aktörler katılabilir (Beard, 2002). Aktörlerin hedefi, her ne olursa olsun baskıcı güçlerle ezilenlerin arasındaki süregelen ilişkiyi bozmak ve eylemler düzenleyerek kamuoyu yaratarak, ezilenlere alternatif bir gelecek hayal ettirmek olmalıdır.
- Direnişçi planlama, yoksul ülke/şehirleri kendi kuralları ve değerleri çerçevesinde anlamayı gerektirir. Örneğin, Küresel Güney ülkelerindeki bu informal yapı, belki de onların Batı'nın planlama modellerine direnme ve zafer kazanma yoludur.
- Direnişçi planlama, sadece fiziki değişime değil, sosyal değişime de önem verip, gerçek bir demokrasinin sağlanmasına yardımcı olur.
- Yaratılan alan (invented space) kavramı direnişçi planlamada çok önemlidir, direnişçiler sadece hükümetin onlara gösterdiği alanlarda adaleti sağlamamalı, her yerde yaratıcı bir şekilde adaletin peşinden koşmalıdır.

Kavramın Olası Çıktıları

Direnişçi planlama, daha önceki başlıklarda da bahsedildiği gibi sosyal, ekonomik, kültürel ve politik hakların hepsinin edinişini kapsar, bu planlama kuramını başlı başlına fiziki bir planlama çabası olarak görmek yanlıştır. Direnişçi planlama sürecinde elde edilebilecek iki çıktı üzerine yoğunlaşmıştır;

Alternatif bir Örgütsel Düzenlemenin Oluşumu

Bu süreçte direniş için mevcut yasal yönetime paralel yeni bir örgüt oluşmaktadır. Bu örgüt mevcut talepler karşılansa veya başarısız olursa dahi varlığını sürdürecektir; benzer oluşumlara veya sorunlara katılım göstererek hem yardımcı olacak hem de kendi davasını sürdürmeye devam edecektir.

Direnişçi planlamada genellikle örgütlenme düzeyi 3 aşamada meydana gelir,

- İlk aşama tarihsel belleğin ve toplum kültürünün anlaşılması, bilinç düzeyini geliştirici bilgilerin paylaşılması ve bunlara paralel olarak direniş diyince ilk aklımıza gelen miting, gösteri, eylem gibi sosyal hareketleri kapsar.
- İkinci aşama, toplumun kendini korumak ve geliştirmek için gösterdiği daha bilinçli çabaları içerir. Bu aşamada yardım çadırları, aşevleri, vatandaşların katılımının sağlandığı çalıştaylar gündeme gelir.
- Son aşamada ise bilinç düzeyi toplumun genelinde artırılmıştır ve toplum kimliği koruma üstün hale gelmiştir ve bu oluşturulan seferberlik hali herkes tarafından benimsenmiştir. Bu son aşamada, mevcut yönetim ile masaya oturma, karşılıklı talepleri değerlendirme gibi ciddi adımlar atılır.

Gerçek Talepleri Karşılama ve/veya Somut Etkiler Geliştirmek

Beklenen temel çıktı, taleplerin karşılanması veya somut kazanımlar elde edilmesidir. Öne sürülen ve elde etmek için direnilen taleplerde ne ölçüde değişiklik olduğunu, toplum için somut bir kazanım elde edilip edilmediğinin irdelenmesi çok önemlidir, ama unutulmamalıdır ki çoğu sosyal harekette olduğu gibi bu direniş eylemlerinde de %100 başarı elde etme şansı mevcut değildir. Bu noktada başarıyı etkileyen faktörlere de değinmek doğru olacaktır;

- İlk etmen direnişçi grubun ve toplumun doğası ve yapısıdır. Güçlü bir seferberliği oluşturacak liderin seçimi, sorunun kökenine inebilmek, yönetim dinamiklerini iyice araştırmak başarı için önemlidir.
- İkinci etmen ise devletin/yönetimin kırılma düzeyi ve toplumun yönetime direnmede ne denli şansı olup olmadığıdır.

Direnin uygulanacağı ortamda demokrasinin düzeyi, yönetimin gücü ve yapmayı direttiği planlamada bir çıkarının olup olmadığı önemlidir. Örneğin; Güney Afrika, Dünya Kupası için hazırlanırken, gelecek uluslararası misafirlere şehri kendi istediği şekilde tanıtabilmek adına uluslararası havalimanı civarındaki tüm gecekondu alanlarında yaşayan insanları polis kuvvetiyle zorla tahliye ettirmiştir ve alanın boşaltılmasına yönelik yapılan tüm direnişçi eylemler bu noktada yetersiz kalmıştır.

Tablo 1. Direnişçi planlama ve bazı planlama kuramlarının temel farklılıkları/benzerlikleri

	Kapsamlı planlama	Savunucu planlama	Radikal planlama	İletişimsel planlama	Aktivist planlama	Direnişçi planlama
Temel amaç	Artan kentleşme problemlerinin getirdiği fiziksel gelişim/değişimin kontrolü	Sosyal ve politik değerlerin de planlamaya dahil edilmesi ve planlamanın tek bir kuruma bağlı kalmaması	Halkın planlamanın merkezinde olması ve planlamanın, desantralize bir fonksiyon olarak her kesme hizmet etmesi	Yönetişimin kurulması, planlama perspektifinde ortak anlayış ve kabullerle ilerlenmesi ve etkileşim sağlanması	Planlamada kamu yararının sağlanması ve bozuk sistemin iyileşmesi ve düzeltilmesi	Halkın planlamanın parçası olması ve örgütlenerek sorunlarını yasal olarak çözümlenebilmesi
Planlamadan sorumlu örgüt	Kamu kurumları	Çoğulcu planlama yapısı (Davidoff, 1965)	Halkın daha çok dahil olduğu çoğulcu planlama yapısı	Kamu, uzmanlar ve halkın aynı masa etrafında istişare etmesi üzerine dayalı bir yapı	Aktivistlerin önderliğinde halkın dahil olduğu çoğulcu planlama yapısı	Herkes planlama sürecine katılabilir ve plan yapabilir.
Planlamada katılım düzeyi	Halkın veya uzmanların katılımı mevcut değildir.	Uzmanların liderliğinde katılımı önerilir, fakat örnekler incelendiğinde halk katılımının yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir.	Halk katılımı ve şeffaflık önemlidir.	'Yönetişim' kavramı ön planda (Healey, 1992) ve bu kavram üzerinden katılımı atıfta bulunuyor.	Aktivistler ön plandadır. Halk katılımı ve şeffaflık önemlidir.	Halk, kendi yarattığı alanlarda katılım sağlar ve planlama sürecini şekillendirir.
Planlamanın kapsamı	Bütüncül bakış açısı hakimdir. Uzun erimli planlama anlayışı söz konusudur (Ersoy, 2016).	Kentler organik ve uzun erimli planlar yerine güncellenebilecek sistemlerin çoğul yapı ile şekillenmesi önerilir.	Ezilen azınlığın sorunlarını çözmeyi amaçlar, muhalif bakış açısı hakimdir. Kısa vadede sorunun çözümlenmesi önerilir.	Yerel yönetimlerin stratejik önemini vurgular ve sağlıklı yönetişimin bu birimde gerçekleştiğini belirtir.	Makro/mikro ölçekli sorunun çözümüne odaklanır ve adil bir sistem kurana kadar hareketini devam ettirir.	Örgütün mevcut sorunu üzerine yoğunlaşır ve kısa vadede sorunun etkilenen halkın istediği şekilde çözümlenmesini hedefler.

Eleştiriler

Diğer planlama kuramlarında olduğu gibi direnişçi planlama için de eleştiriler ve karşı görüşler mevcuttur. Eleştirilerin temelinde yatan, direnişçi planlamanın sağlıklı bir toplum geleceği için tehlike arz edecek potansiyelde hareketlenmeler doğurmasıdır. Kavrama yönelik eleştiriler 3 ana başlıkta toplanmaktadır.

Hareket Liderinin veya Grubunun Amaçtan Saparak Kendi İdeolojisi Üzerine Yoğunlaşma İhtimali

Direnişçi planlamada liderlik ve grupların ideolojisi ve karakteri çok önemlidir, doğru bir liderle ve doğru bir vizyonla gerçek taleplere yönelik hareketler yapılacaktır. Fakat, bazı durumlarda liderlerin ve grupların baskın karakteri veya farklı ideolojilere sahip olmaları, hareket sürecinde amaçtan sapmalara sebep olmaktadır. Bu nedenle de ezilen grupların lider belirlemede veya grup oluşumunda dikkatli olmaları, her bir vatandaşın sorunla/taleple alakalı bilinç düzeyinin geliştirilmesi çok önemlidir.

Direnişçi Planlamanın Bir Sonuca Erme ve Somut Bir Etki Geliştirme Amacından Ziyade, Direnişçi Hareket Üzerine Kurgulanmış Olma İhtimali

Direnişçi hareketlerin çıkış noktası, toplumdaki belirli bir kesimin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi amacıdır; fakat meydan okuma sürecinde öne sürülen/direnilen taleplerde ne ölçüde değişiklik olduğunu, topluluk için somut kazanımların ne olduğunu tartışmak ve irdelemek her adımda çok önemlidir. Bazı direnişçi planlama hareketlerinin incelemesinde görülen, hareketin amacından saparak tamamen salt bir direnişin ve muhalifliğin ön plana çıktığıdır; bu noktada da hareketin sonuç alma amacının tamamen yok olduğu söylenebilir. Sonuç olarak, ezilen marjinal kesim başta talep ettiği hiçbir hakkı elde etmeden, sadece sosyal direniş gerçekleştiren gruba dönüşür.

Planlamanın Profesyonellerden Halka Kaymasının Getirebileceği Problemler

Radikal planlamanın ve radikal planlamanın yeni bir uygulama pratiği olan direnişçi planlamanın iddia ettiği herkesin plan yapabileceği ve planlama sürecine dahil olabileceğidir. Hatta, bu kuramlar sivilin bağımsız katılımcılığının kentlerin adil gelişimi için en önemli nokta olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada gelen eleştiriler, kent için yapılan projeksiyonlardan uzak, bilimsel dayanağı olmayan, teknik bilgi sahibi olmayan insanların ne denli doğru kararlar alabileceğidir.

Planlama Kuramları Arasında Direnişçi Planlama

Direnişçi planlama, planlama kuramı tarihi içerisindeki yerine bakıldığında oldukça yeni ve güncel bir kuramdır. Derinlemesine yapılan literatür derlemesinde fark edilebileceği gibi diğer kuramlardan farklılaştığı ve benzeştiği birçok nokta mevcuttur;

kuramın bu niteliklerini ve belirli kuramlarla olan ilişkisini daha net ve özet bir şekilde görebilmek üzere karşılaştırmalı tablo ile gösterim yapmanın direnişçi planlama literatürünün tam olarak kavranabilmesi için elzem olduğu düşünülmüştür.

Tablo 1'deki karşılaştırmalı tabloda 6 kuram seçilmiştir; bu kuramlar seçilirken hem kronolojik olarak kuramların akışı görülebilsin istenmiştir, hem de direnişçi planlama kavramının içeriğinin karıştırılabileceği bazı kuramlara yer verilerek ufak farklılıklar gösterilerek akıl karışıklığına son verilsin istenmiştir.

Özet tablodan da görülebileceği gibi zaman içerisinde planlamada halkın katılımı ön plana çıkmış ve bu gerçekleşirken etkili yönetime vurgu yapılmıştır. Direnişçi planlamayı tüm bu planlama kuramlarından ayıran en önemli nitelik, sorunu yaşayan halkın bilinçli bir şekilde örgütlenerek yetkili otorite- ninin karşısına 'taraf' olarak çıkması, talepleri örgütün kendi içinde yaratabilmesi ve bunun neticesinde tamamen kendi sorununun çözümüne odaklanmasıdır. Yani, direnişçi planlamada uzmanlardan yardım alınsa da, planlama talebini şekillendiren, otoriteyle bir araya gelen halkın ta kendisidir ve tek amaçları kendi hayatlarını etkileyen sorunun çözümüdür.

Vaka Analizi: Los Platanitos, Western Cape ve İsrail Bedevileri Örnekleri

Dominik Cumhuriyeti, Güney Afrika Cumhuriyeti ve İsrail gibi üç farklı coğrafyadan alınan direnişçi planlama uygulama örnekleri üzerinden bu yeni teorinin varlığı ve planlama kuramına katkıları tartışılacaktır.

Öncelikle alanlar hakkında genel bilgiye sahip olma amacı ile Tablo 2'deki özet tablo hazırlanmıştır.

Tablo 2'den görülebileceği gibi, üç bölge de siyasi rejimin 20. yüzyılın sonlarına doğru şekillenmeye başladığı, eşitsizliğin ve insan haklarının halen çözülmediği bölgelerdir.

Direnişçi Planlama Süreci

Bu başlık altında, üç örnek bölge üzerinden direnişçi planlama öncesi bölgelerin durumu, direnişçi planlama hareketini doğuran etmenler ve bu sebeplerin çözümü için yapılanlar incelenmiştir.

Direnişçi Planlama Öncesi Bölgelerin Durumu

Los Platanitos

Los Platanitos Mahallesi'nin içinde yer aldığı Santa Domingo Norte Belediyesi, başkentin banliyösüdür; Santa Domingo Norte, ilk olarak başkentte ve çevresinde çalışan orta sınıfların yerleşim alanı haline gelerek genişlemiş, 1990'larda ise başkentte iş imkanı bulan düşük gelir grubunun illegal yollarla

Şekil 1. Los Platanitos'un direnişi planlama süreci öncesindeki görüntüleri [Kaynak: (soldan sağa) <https://bit.ly/3n1qvXz>, <https://bit.ly/3n6DXJP>, <https://bit.ly/3FlfEmC> (erişim tarihi: 27.10.2021)].

barınma ihtiyaçlarını karşılayan bölgelerden biri haline dönüşmüştür, ki Los Platanitos bu yerleşimlerin en bilinenidir.

Şehrin gelişmesiyle, şehrin ortasında kalan katı atık döküm sahası 1980'lerde doldurulmuş, 1990'larda ise düşük gelirli kesimin barınma ihtiyacını karşılayan alan haline dönüşerek Los Platanitos adını almıştır (Sletto, 2016). Alanın illegal bir yerleşim sahası olması, alan içinden nehir kollarının geçiyor olması ve alan çevresinde taşkın riskini önleyecek drenaj noktalarına sahip olmaması alanı dezavantajlı hale getirmekte; bunlara ek olarak doldurma alanının altında bulunan katı atıkların herhangi bir taşkın halinde metan gazı salgılandığı da bilinmektedir.

Şekil 1'de görüldüğü gibi mahalle, insani ihtiyaçlara cevap veremeyen iç içe geçmiş barakalardan oluşmakta; halk, alanın dezavantajlarından dolayı sık sık taşkınla karşı karşıya kalmaktadır (Sletto vd, 2010). Bu yetersizlik ve dezavantajlara ek olarak, ilgili belediyenin alanı tanımaması, alana hiçbir hizmet vermemesi de alanı tamamen sağlıksız bir hale dönüştürmektedir.

Western Cape

Güney Afrika'da 1961 yılında cumhuriyet ilan edilmiş olsa da vatandaşlara seçme ve seçilme hakkı 1994 yılında tanınmıştır ve ilk defa bu tarihte toplumun %80'inini oluşturan siyahi halktan biri hükümetin başına geçmiştir. Güney Afrika'nın tam anlamıyla bağımsızlığını neoliberal politikaların hâkim olduğu

yıllarda kazanmış olması sebebiyle; ülkenin siyasi durumunda, vatandaşların haklarında ve ülkenin demokratikleşme sürecinde kapitalin durumu ve kapitalin eğilimi önemli bir yere sahiptir.

Kapitalizmin devlet politikalarında ön planda tutulması ve sosyal devlet anlayışından uzak olması ile neoliberal politikaların hakimiyetinde kurulan yeni cumhuriyetin sunduğu vatandaşlık, para ile satın alınan hizmetlere erişim imkanı ile sorgulanır hale gelmiştir. Vatandaşlara temel siyasi haklar verilirken, vatandaşların temel ihtiyaçlara erişim imkanı ortadan kaldırılmıştır (Miraftab, 2009). Temel ihtiyaçlara erişim bile ücreti karşılığında elde edilen hizmetlere dönüşmeye başlayınca, düşük gelir grubundaki insanların legal bir şekilde yaşamaları zorlaşmış ve illegal yollarla hayatlarını sürdürmeye başlamıştır. Western Cape vakasında direnişi planlamayı başlatan Joe Slovo Mahallesi de Western Cape Eyaleti içinde kalan Cape Town'da bulunan illegal mahallelerden biridir.

Şekil 2'de görülebileceği gibi dar koridorlardan oluşan mahalle, vatandaşların kendi imkanlarıyla kurduğu barakalardan oluşmaktadır ve şehrin içinde olmasına rağmen çoğu temel ihtiyaçtan mahrumdur.

İsrail Bedevileri

İsrail Bedevileri, yüzyıllardır Necef Çölü'nde göçebe yaşayan, dış dünyaya kapalı, hayvancılık ile geçimini sürdüren bir kabi-

Şekil 2. Western Cape'in direnişi planlama süreci öncesindeki görüntüleri [Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Joe_Slovo_Park (erişim tarihi: 27.10.2021)].

Tablo 2. Örnek alanlar hakkında genel bilgiler

İos Platanitos		Joe Stovo		İsrail Bedevileri	
Bulundugu	Dominik Cumhuriyeti	Güney Afrika Cumhuriyeti	İsrail Devleti		
Başkent	Santa Domingo	Yürütme başkenti: Pretoria Yasama başkenti: Cape Town Yargı başkenti: Bloemfontein	Kudüs		
Örnek alanların coğrafi bilgisi	<ul style="list-style-type: none"> Dominik Cumhuriyeti'nin güneyinde yer almaktadır. Başkent Santa Domingo'nun da içinde bulunduğu eyalette yer alan, yaklaşık 300 gecekondunun olduğu bir mahalledir. Tropikal iklim hakimdir ve şiddetli yağmurla geçen gün sayısı yüksektir. Mahalle, Rio Ozama nehrinin taşkın riski olan 2 kolu ile çevrilidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Güney Afrika Cumhuriyeti'nin güneybatısında yer almaktadır. Alan, ülkenin yasama başkenti Cape Town'un içinde yer alan, yaklaşık 20.000 kişinin barındığı bir gecekondulu mahallesidir. Cape Town, Hint ve Atlas Okyanusu çevrili ülkenin en dinamik ve turistik alanıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> İsrail Devleti'nin coğrafi büyüklüğünün yarısından fazlası Necef Çölü'nden oluşmaktadır. İsrail Bedevileri, ülkenin güney aksında yer alan Necef Çölü içerisinde yüz yıllardır yaşamaktadır. İsrail Devleti'nin kurulması ile çölde Bedevilere verilen alan oldukça kısıtlanmış, devlet böylece kendine alan açmaya çalışmıştır. 		
Yönetim şekli	<ul style="list-style-type: none"> Ülke tarihi boyunca birkaç kez rejim değişikliğine ve işgale uğramıştır. 1966 yılından beri parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> 1994 yılında tam anlamıyla cumhuriyet rejiminin yönetime hâkim olduğu söylenebilir. 21.yüzyıla kadar ırkçılık ve sömürü devam etmiş, insan hakları kısıtlanmıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> İsrail, 1948 yılında Filistin toprakları üzerinde kurulmuştur, parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir. 		
Demografik bilgi	<ul style="list-style-type: none"> Ülke nüfusu 2019 itibarıyla yaklaşık 11 milyon civarındadır. Alanın içinde yer aldığı eyaletin nüfusu ise yaklaşık 4 milyondur. 	<ul style="list-style-type: none"> 2019 itibarıyla ülke nüfusu yaklaşık 60 milyon iken, Western Cape'in nüfusu 7 milyon civarındadır. 	<ul style="list-style-type: none"> 2019 itibarıyla ülke nüfusu 9 milyon civarındadır. Bedevilerin nüfusu ise 200.000 kişi civarındadır. 		
Sosyoekonomik yapı	<ul style="list-style-type: none"> Los Platanitos Mahallesi illegal oluşturulmuş bir yerleşim alanıdır. Ekonomik olarak güçlü olmayan ülkenin, iş imkanı en yüksek olan bölgesi başkentinde de içinde yer aldığı Santa Domingo Eyaleti olduğundan diğer bölgelerden buraya kontrolsüz göç olmaktadır. Genelde kayıtdışı çalışan sayısı yüksek ve sosyal devlet kavramından uzak ülkede; dar geliri halk, başkente yakın atıl bölgede barakalar kurarak barınma ihtiyacı karşılamaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Cape Town'un bölge içinde yer alması ile bölgenin, geri kalan idari birimlere göre daha çok gelişmiş olduğunu söylemek mümkündür. Bölgede yaşayanlar; kayıtdışı çalışan, hareketli başkente yakın olarak iş imkanlarını kovalayan ve barınma ihtiyacını kendi imkanlarıyla sağlayan halktır. 	<ul style="list-style-type: none"> Ülkede birçok farklı etnik grup yer almaktadır. Ülkedeki Arap nüfusu için iki farklı handikap mevcuttur. İlki, İsrail Devleti'nin dışlama politikası; ikincisi ise bu cemaatlerin çok uzun süre dünyaya kapalı ve gelişimden uzak bir yaşam sürme istekleridir. İsrail, yeni bir devlet olmasına rağmen kısa sürede yüksek geliri bir topluma dönüştürmüştür; fakat Bedeviler belirtilen sebeplerden ötürü ülke ortalamasının altında bir tablo çizmektedir. 		

Şekil 3. İsrail Bedevileri'nin direnişçi planlama süreci öncesindeki görüntüleri [Kaynak: (soldan sağa) <https://bit.ly/3CiHSYx>, <https://bit.ly/3n6iEld>, <https://bit.ly/3n5fEMa> (erişim tarihi: 27.10.2021)].

ledir (Meir, 2005). 1948 yılında İsrail Devleti'nin bu topraklar üzerinde kurulması ile devletin sert politikalarından en olumsuz etkilenen kesimlerden biri haline gelmiştir. Yeni kurulan devletin Orta Doğu'da kabul edilmiyor oluşu, İsrail'in bölgeye karşı tutunduğu baskın ve sindirici politikalar dışında devletin büyüme stratejileri devlet sınırları içerisinde daha çok hakimiyet ve yayılma arzusu getirmiştir. İsrail topraklarının yarısından fazlası Necef Çölü'nden oluştuğundan, bu alanları devletin kullanmak istemesinden, fakat İsrail Bedevileri'nin çölün tamamını kullanan göçebe bir hayat tarzı benimsemesinden ötürü bir memnuniyetsiz ortaya çıkmış; sonucunda ise devlet bu kabileyi sınırları belli bir alanda içinde altyapıdan noksan yaşamaya zorlamıştır (Frantzman, 2014).

Şekil 3'te de görüldüğü üzere İsrail Bedevileri kendi çabalarıyla barınma ihtiyaçlarını asgari ölçütte karşılayacak barakalar inşa etmiştir; ayrıca bu bölgeye devlet herhangi bir altyapı hizmeti sağlamamakta; halk, sağlık, eğitim gibi temel hizmetlerden de mahrum bırakılmaktadır (Winsor, 2020).

Direnişçi Planlama Hareketini Doğuran Etmeler

Örnek alanlarda direnişçi planlama hareketini doğuran etmenler; bölgedeki halkın sorunları, otoriter gücün beklentileri ve süreci başlatan olay/hareket başlıkları altında üç ana perspektif üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi, üç örneğin bulunduğu ülkeler henüz kendi içlerinde demokratikleşme süreçlerini tamamlamamışlardır; Güney Afrika ve Dominik Cumhuriyeti son zamanlara kadar köleliğin ve sömürünün devam ettiği ülkelerdendir, İsrail ise mevcut bir devletin üzerine İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurularak, geçmişte o bölgede yaşayan insanları asimile ederek kendi otoritesini sağlamaya çalışmaktadır. Bu nedenle insan haklarının ve temel hak ve ihtiyaçların edinimiyle ilgili sıkıntılar kent planlamasında baskın olarak görülmektedir.

Üç örnek alan içerisinde İsrail Bedevilerinin talep ve ihtiyaçları, sorunla yüzleşme sebepleri ve otoriter gücün tavrı diğer iki örnekten ayrılmaktadır. Bu örnekte, sosyoekonomik

eşitsizliklerden dolayı değil, etnik kökenden dolayı dışlanma mevcuttur ve belki de bu sebepten dolayı otorite, politikalarını önlenmesi zor bir şekilde direktmektedir. Sorun uluslararası arenaya taşınınca ve Bedevi nüfusu güç kazanmaya başlayınca, Bedeviler için bir köy önermeleri ise hem otoriter rejimin azınlığa gücünü göstermesi, hem de kamuoyu gözünden bakıldığında azınlığa yardım ediyor gibi görünüp azınlığa aslında kontrollü bir alan tanınması olarak yorumlanabilir.

Direnişçi Planlama Süreci

Üç örnek alanda direnişçi planlama sürecini başlatan olaylar birbirinden farklı olsa da süreç kapsamında yapılanlar Şekil 4'teki gibi birbirine benzer şekilde ilerlemiştir.

Bilinçli bir şekilde örgütlenme, Tablo 4'te belirtildiği gibi direnişçi planlama için oldukça önemlidir; örgütlenme aşamasıyla beraber yardım kampanyaları, seminerler gibi çalışmalar yapılması örgütü daha sıkı bir arada tutmaya yardımcı olacaktır. Bunlara ek olarak kamuoyu yaratabilmek, benzer durumda olanların desteğini almak ve tüm insanlığın empatisini kazanmak direnişçi planlamada etkilidir.

Sürecin katkılarına baktığımızda ise örnek olaylarda görüleceği gibi somut başarı her durumda görülmemekle beraber, uzun vadede başarılı olma veya farklı coğrafyalara umut ışığı olma ihtimali direnişçi planlamada daha yüksektir denilebilir.

Direnişçi Planlamanın İrdelenmesi

Direnişçi planlamayı etkileyen birçok parametre vardır. Bu noktadaki esas tartışılan konu, direnişçi planlamanın amacının ne olduğudur. Kavramsal çerçeveye açıklanırken eleştiriler kısmında da değinildiği gibi direnişçi planlamanın akılda soru işareti bıraktığı nokta, direnişçi planlamada amacın somut bir çıktı elde etmek mi, yoksa bir hareketlenme doğurmak mı olduğudur. Bu bağlamda kuram, 3 parametre üzerinden irdelenecektir, böylece bu alanlardaki direnişçi planlamanın hangi konuda daha çok başarılı olduğu da görülebilecek ve bir çıkarımda bulunulabilecektir. Tablo 5'te alanlardaki ör-

Tablo 3. Örnek alanlarda direnişçi planlama hareketini doğuran etmenler

	Los Platanitos	Western Cape	İsrail Bedevileri
Bölgedeki halkın sorunları	<ul style="list-style-type: none"> Halkın temelde birbiriyle bağlantılı 2 temel sorunu vardır. İlki, belediyenin herhangi bir altyapı hizmeti (elektrik, ısınma, su, katı atık toplama vs) sağlamaması, ikincisi ise alanın doldurulmuş katı atık döküm alanı üzerinde bulunması ve aynı zamanda alanın sıklıkla taşkın riskiyle karşı karşıya kalmasıdır. Halk, bu sorunları imece usulü gidermeye çalışmaktadır. Yoğun yağışlarda alanı su basmakta, bunun sonucunda hem doldurma alandan metan gazı salınımı olmakta hem de alana katı atık toplama hizmeti verilmediğinden çöpler yayılmaktadır. 	<ul style="list-style-type: none"> Hiçbir temel ihtiyaca ücretsiz erişemeyen ve illegal alanlarda yaşamak zorunda bırakılan düşük gelirli halk, kentte çalışma imkanı daha fazla olduğundan kente yakın alanlarda kendi yaptıkları barakalarda yaşamlarını sürdürmektedir. Dünya Kupası etkinliğinin Cape Town'da yapılmasına karar verilmesinin ardından, bölgedeki halkın mevcut alandan 40 km uzaktaki bir yere taşınması belediye tarafından kararlaştırılmıştır, fakat halk şehre bir hayli uzak olan alana taşınmayı istememektedir (Miraftab, 2009). 	<ul style="list-style-type: none"> 20. yüzyıla kadar göçebe veya yarı göçebe bir şekilde özgürce yaşayan Bedeviler İsrail'in kuruluşunun ardından oldukça kısıtlanmış, hayvancılık ile geçimlerini sağlayan halk yerleşik düzene geçmiş, bir süre sonra hem teknolojik gelişmelere ayak uyduramadıklarından, hem de İsrail'in dışlama politikalarından ve baskısından ötürü ekonomik bir buhranın içine girmiştir. Temel ihtiyaçlardan mahrum yaşayan halk, sürekli çatışma ve kovulma endişesi içerisinde hayatlarını sürdürmektedir (Yahel,2021).
Bölgedeki halkın sorunları	<ul style="list-style-type: none"> Gün geçtikçe nüfusu artan sağlıksız alanda güvenlik problemleri de artmaya başlamış, bu güvenlik problemleri şehri ciddi anlamda tehdit etmeye başlamıştır. Otoriter güç, hızlı göç ve nüfus artışının önüne geçmek, hem de alanı güvenli hale getirmek istemektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> Dünya Kupası'nın bölgede yapılmasına karar verilmesinin ardından yerel yönetim hızla dönüşüm çalışmalarına başlamıştır. Kentin silüetini uluslararası arenada güzel gösterecek N2 Projesi adı verilen büyük bir proje hazırlandı. Ülkenin bu zamana kadar yapmayı planladığı en büyük konut projesi olarak adlandırılan çalışmanın hayata geçmesi için alandakilerin tahliyesi gerekmektedir. 	<ul style="list-style-type: none"> İsrail, kendi mezhebinden olmayan kökenlerin dışlanması ve kontrol altında tutulması için sert politikalar izlemektedir. Bedevilerin İsrail'in yarısından fazlasını kapsayan Neced Çölü'nde göçebe bir hayat tarzı talep etmeleri ve gün geçtikçe nüfuslarının artması hükümeti yeni bir hamleye zorlamıştır. Sorun büyüdükçe ve uluslararası basına yayılmaya başlayınca hükümet, bu problemle baş etmek için kendi planladıkları köylere Bedevileri yerleştirmeyi planlamıştır.
Süreci başlatan olay/hareket	<ul style="list-style-type: none"> Belediye, alandaki sorunu çözmek üzere Teksas Üniversitesi ile işbirliği sürecine gitmiştir. Üniversite, proje dersi kapsamında bölgede dönemsel araştırmalar yapacak ve alternatifler geliştirerek sorunun çözümü için yol gösterici olacaktır. Üniversite, çalışmalar esnasında halkın temel ihtiyaçlardan mahrum yaşadığını görmüş ve halkı haklarını arama konusunda bilinçlendirmiş ve halka yol göstermiştir. Böylece direnişçi planlamanın ilk adımları atılmıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> Dünya Kupası etkinliğinin bölgede yapılmasına karar verilmesinin ardından turizm potansiyelini değerlendirmek ve şehrin tanıtımını en iyi şekilde yapmak için belediye, bu tip merkezde kalan alanların dönüşümle yenilenmesine karar vermiştir. Joe Slovo'da yaşayan halkın tahliye edilmeye çalışılması ve halkın bunu kabul etmemesi direnişçi hareketi başlatmıştır (Meth, 2010). 	<ul style="list-style-type: none"> İsrail'in kuruluş aşamasında savaştan kaçan ve/veya savaşta ölen Bedevilerin nüfusunun süreç içerisinde tekrar artması ile alandakilerin ihtiyaçları artmış, öte yandan İsrail'in sert politikalarının dozajı da artmıştır (White, 2012). Artan nüfusu ile güçlenen Bedeviler, insan haklarından noksan bu süreci durdurmak ve özerklik kazanmak için direnişçi planlama hareketini başlatmışlardır.

Şekil 4. Örnek alanlarda direniş hareketinden görüntüler [Kaynak: (yukardan aşağıya sırasıyla) <https://bit.ly/3CdflDG>, <https://bit.ly/30diq9T>, <https://bit.ly/3qlqcBZ>, <https://bit.ly/3F60ixd>, <https://bit.ly/3c2iOdC> (erişim tarihi: 01.11.2021)].

Tablo 4. Örnek alanlarda direnişçi planlama süreci

	Los Platanitos	Western Cape	İsrail Bedevileri
Direnişçi planlama kapsamında yapılanlar	<ul style="list-style-type: none"> • Üniversitenin yol göstermesi ve desteğiyle mahalleli bağımsız bir şekilde örgütlenmiştir. • Farklı coğrafyalarda benzer sorunları yaşayan ve aşan derneklerle görüşmeler yapılmış, bilinçlenme yönünde adımlar atılmıştır. • Örgüt, seminerler, çalıştaylar ve yardım kampanyaları düzenlemiş; halkı bilinçlendirme çabalarına ek olarak birlik içinde kültürlerine sahip çıkarak ilerleme becerisi kazanmışlardır (Sletto, 2017). 	<ul style="list-style-type: none"> • Halk örgütlenerek ulusal ve uluslararası basının dikkatini çekmişlerdir; ülke içinde aynı kaderi paylaşan grupların desteği de alınmıştır. • Örgüt kendi içinde seminerler, çalıştaylar yapmış, örgüt içi yardım kampanyaları düzenlenmiştir. Halk, anayasal haklarını elde etmek için ciddi bir performans sergilemiştir. • Tahliye kabul etmemiş, alanda çadır kurarak aylarca dikkat çekmeye çalışmışlardır (Miraftab vd., 2005). 	<ul style="list-style-type: none"> • Hükümet ile Bedeviler arasında yaşanan bu anlaşmazlık ve insan haklarının yok sayılması sonucu Bedeviler haklarını geri kazanmak için örgütlenmiştir, uluslararası STK'lardan destek almış, sonucunda BM Komisyonu İsrail Hükümeti'ne uyarılarda bulunmuştur. • Bedeviler örgütlenerek, hükümet karşısına çıkarabilecekleri bir konsey kurarak, yaşadıkları alanda özerklik talep etmişlerdir.
Sürecin katkıları	<ul style="list-style-type: none"> • Alanda yapılan eğitim, seminerler ve çalıştaylar ile halk yerel otoritelerden talepte bulunabilecek konuma ulaşmıştır. Böylece yerel otorite ile halk ilk defa aynı masaya oturmuş ve halk, taleplerini güçlü bir şekilde iletmıştır (Sletto, 2013). • Bu süreç ile mahalleli ihtiyacı olan altyapı hizmetlerini belediyeden temin etmiştir ve alan sıhhileştirilmiştir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Halk bölge için istediğini elde edememiş olsa da; direniş, benzer durumdaki gruplara umut ışığı olmuştur. Öyle ki, Miami ve Chicago'daki halk eylemlerinde bu direnişte yaratılan 'No House, No Vote' sloganı kullanılmıştır. • Uzun süren direniş sonucu, yerel otorite ilk defa illegal yerleşmelerde yaşayan insanlara acilen temel hizmet sağlanmasına ve alanların sıhhileştirilmesine karar vermiştir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bedevilerin örgütlenerek uluslararası arenanın dikkatini çekmeleri ve kendilerini eğiterek doğru bir perspektiften hükümetin karşısına çıkmalarının olumlu bir çok etkisi olmuştur. • Süreç sonucunda hükümet kurulan örgütü resmi olarak tanımış, Bedevilerin yaşadığı bazı köylerin özerkliğini kabul etmiş, bazı köylere temel hizmet götürmüştür. Fakat daha kat edilmesi gereken uzun bir yol vardır.

gütlenme düzeyi, sürecin başarı/başarısızlık durumu ve otoriter rejimin durumu parametreleri üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır.

Örnek alanlarda üç parametre üzerinden direnişçi planlama irdelendiğinde, örgütlenme düzeyinin önemli olduğu, fakat siyasi otoritenin genel duruşunun ve talebin gerçekleştirilmesi halinde otoritenin planlarını ne denli etkileyeceğinin de süreci bir hayli şekillendirdiği görülmüştür.

Sonuç

Direnişçi planlama, neoliberalizmin küresel çapta hızla büyümesi sonucu, halkta artan sosyoekonomik ve sosyokültürel eşitsizlere karşı direnmek ve marjinal kesimin hakkını savunmak için oluşturulmuş bir kuramdır. Kuram, temel anlamda radikal planlama kavramı altında geliştirilen yeni bir uygulama pratiği olarak görülmektedir. Direnişçi planlama kavramı, planlamada herkesin söz hakkına sahip olabileceğini ve hatta herkesin yeterli bilinç düzeyine ulaşmasıyla ve doğru bir örgütlenmeyle plan yapabileceği anlayışını

savunmaktadır. Kuramın işleyişi, üç farklı coğrafyada irdelendiğinde, kültürel özelliklerin ve ortak bir geçmişe sahip olmanın örgütlenme aşamasında etkili olduğu görülmekte; fakat örgütlenme aşaması tamamlandığında her üç grubun da benzer kenetlenme ile hareket ettiği görülmektedir. Öte yandan, farklı yönetim anlayışlarına sahip olan coğrafyalarda devletlerin tutumlarında da farklılık görülmektedir; incelenen alanlardan Güney Afrika ve Dominik Cumhuriyeti'nin yeni bağımsızlığını kazanmış bir ülke olduğu, İsrail'in ise yeni kurulmuş ve kendini kabul ettirmeye çalışan bir ülke olduğu görülmektedir; bu iki benzer süreç, devlet yönetiminde sosyokültürel ve sosyoekonomik eşitsizliklerin oluşmasına ve marjinal kesimin otoriter güç tarafından sert uygulamalarla karşılaşmasına ve neoliberal politikaların gözü kapalı desteklenmesine sebep olmaktadır.

Azınlığın bilinçli bir şekilde hak arama, sıhhileştirilmiş bir alanda, temel haklara sahip bir şekilde yaşama isteği ve bunu dile getirerek kendini planlamaya dahil etmesi, yaşadığı alanı üstten gelen politikalarla değil kendi şekillendirmesi bir hayli değerlidir. Fakat, otoriter rejimin demokratikleşmeye

Tablo 5. Örnek alanlarda direnişçi planlamanın irdelenmesi

	Los Platanitos	Western Cape	İsrail Bedevileri
Örgütlenme düzeyi	<ul style="list-style-type: none"> Halk, üniversitenin rehberliğinde örgütlenme için gerekli her aşamayı bilinçli bir şekilde gerçekleştirmiştir. Yardım kampanyaları, seminerler, çalıştaylar, farklı derneklerden alınan eğitimler bunlara örneklerdir. Başarılı bir örgütlenme süreci geçirmişlerdir. 	<ul style="list-style-type: none"> Halk, gerek ulusal gerekse uluslararası basının dikkatini çekmiş; örgüt içi yardım kampanyaları, eğitimler ile birbirine bağlanmıştır. Başka gruplara umut olabilecek şekilde başarılı bir örgütlenme süreci geçirdiklerini söylemek mümkündür. 	<ul style="list-style-type: none"> Bedevilerin yaşadığı sıkıntılarının geçmişte çok eski olmasına rağmen, uzun yıllar dışı kapalı yaşamaları örgütlenmelerini geciktirmiştir. 1996 yılında kabile dışarıya açılmış; uluslararası basının ve STK'ların desteğini almış ve bu süreç ile başarılı bir örgütlenme süreci yaşamıştır.
Süreçin başarı/başarısızlık durumu	<ul style="list-style-type: none"> Halk, sürecin sonunda istediğini net bir şekilde elde etmiştir. Yerel otorite, bölgeye halkın istediği şekilde altyapı kurulmasını kabul etmiş, temel hizmetlerin sağlanması için çalışmalara başlamıştır. Sorun ve çözüm odaklı bakıldığında 3 örnek arasında en somut başarı gösteren oluşumdur denilebilir. 	<ul style="list-style-type: none"> Kısa vadede bir başarı gösterdiği, sorunlarına çözüm bulduklarını söylemek mümkün değildir. Fakat, örgütün yaptıkları büyük bir umut ışığı olmuş, dünyanın farklı yerlerindeki direnişlere zemin olmuştur. Ayrıca, yerel otorite ilk defa azınlıklara temel hakların sağlanması ile ilgili adımlar atmıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> Örgütün, baskıcı rejim içinde sesini duyurabilmesi ve tüm Bedevileri aynı çatı altında toplaması büyük bir başarıdır. Fakat, bu denli çabaya rağmen somut olarak halen istenilen düzeyde başarı yakalanmamıştır.
Otoriter rejimin durumu	<ul style="list-style-type: none"> Hükümetin yerel gücü artırmaya çalıştığı bir dönemde bu hadisenin yaşanması, başarıda önemli bir kriterdir. Yerel otorite, halkın hareketine tepkisiz kalamamış, bir noktada aynı masaya oturmak durumunda kalarak halkın isteklerini dinlemek ve sonucunda uygulamak zorunda kalmıştır. 	<ul style="list-style-type: none"> Dünya Kupası ülkeler için oldukça önemlidir. Bu sebeple hem yerel otorite, hem de hükümet kamuoyunu göz ardı ederek yapılması planlanan uygulamayı direktmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında, yapılacak uygulamanın önem düzeyinin direnişçi planlamayı etkilediği söylenebilir. 	<ul style="list-style-type: none"> İsrail'in halen çoğu Bedevi Köyü'nü tanımadığı bilinmektedir. Bu örnekte, siyasi otoriterin sert durumu ve uygulamaları ön plandadır. İsrail'in BM Konseyi'nin sunduğu ırkçılık raporunu göz ardı etmesi, etnik kökenleri tekipleştirmeye çalışması ve bölgede yaşayan azınlıkları reddetmesi dikkat çekicidir.

olan meyli, ilgili halkın talebinin ölçüğü ve bu talebin karşılanıp karşılanmamasının otoriteyi ne denli etkileyecek oluşu maalesef direnişçi planlama kuramını derinden etkilemektedir. Yine de direnişçi planlama kuramı özellikle gelişmekte olan ülkelerde, diğer deyişle Dünya Bankası'nın Küresel Güney olarak nitelendirdiği ülkelerde oldukça kıymetli ve umut vaat edici bir kuram olarak karşımıza çıkmaktadır ve uluslararası kamuoyunda her geçen gün yarattığı yankı ile yayılarak ilerleyen dönemlerde daha çok konuşacağımız bir kuram haline dönüşeceği umut edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Beard, V. (2002). Covert planning for social transformation in Indonesia. *Journal of Planning Education and Research*, 22, 15-25. <https://doi.org/10.1177/0739456X0202200102>
- Brown, W. (2003). Neo-liberalism and the end of liberal democracy. *Theory & Event*, 7(1). <https://doi.org/10.1353/tae.2003.0020>
- Davidoff, P. (1965). Advocacy and pluralism in planning. *Journal of the American Institute of Planners*, 31(4), 331-338.
- Ersoy, M. (2016). Kentsel planlama kuramları. İmge Kitabevi.
- Frantzman, S. J. (2014). The politicization of history and the Negev Bedouin land claims: A review essay on indigenous (in)justice. *Israel Studies*, 19(1), 48-74. <https://doi.org/10.2979/israelstudies.19.1.48>
- Friedmann, J. (1987). *Planning in the public domain: From knowledge to action*. Princeton University Press.
- Healey, P. (1992). Planning through debate: The communicative turn in planning theory. *The Town Planning Review*, 63(2), 143-162. <https://doi.org/10.3828/tpr.63.2.422x602303814821>
- Holston, J. (1998). Spaces of insurgent citizenship. L. Sandercock (Ed.), *Making the invisible visible: Multicultural planning history içinde (37-56 ss.)*. Berkeley: University of California Press. <https://doi.org/10.1525/9780520918573-004>
- Meir, A. (2005). Bedouin, The Israeli State and insurgent planning: Globalization, localization or glocalization? *Cities*, 22(3), 201-215. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2005.03.008>
- Meth, P. (2010). Unsettling insurgency: Reflections on women's insurgent practices in South Africa. *Planning Theory & Practice*, 11(2), 241-263. <https://doi.org/10.1080/14649351003759714>
- Mirafab, F. (2009). Insurgent planning: Situating radical planning in the Global South. *Planning Theory*, 8(1), 32-50. <https://doi.org/10.1177/1473095208099297>
- Mirafab, F., Wills, S. (2005). Insurgency and spaces of active citizenship: The story of Western Cape anti-eviction campaign in South Africa. *Journal of Planning Education and Research*, 25(2), 200-217. <https://doi.org/10.1177/0739456X05282182>
- O'Brien, P. (2014). Insurgent planning and rural transformation: A comparison of social movements in Venezuela and Brazil [Yüksek Lisans Tezi, The University of Guelph]. Erişim adresi: <https://atrium.lib.uoguelph.ca/xmlui/handle/10214/8153>
- Sletto, B., Muñoz, S., Strange, S.M., Donoso, R.E. (2010). El Rincón de los Olvidados: Participatory GIS, experiential learning and critical pedagogy in Santo Domingo, Dominican Republic. *Journal of Latin American Geography*, 9(3), 111-135.
- Sletto, B. (2013). Insurgent planning and its interlocutors: Studio pedagogy as unsanctioned practice in Santo Domingo, Dominican Republic. *Journal of Planning Education and Research*, 33(2), 228-240. <https://doi.org/10.1177/0739456X12467375>
- Sletto, B. (Ed.). (2016). *Reimagining community infrastructures*. The University of Texas at Austin. Erişim adresi: https://sites.utexas.edu/santodomingo-informality/files/2019/07/Los-Platanitos-book-2016_Red-for-Web.pdf
- Sletto, B. (Ed.). (2017). *Insurgent planning through critical pedagogies*. The University of Texas at Austin. Erişim adresi: https://sites.utexas.edu/santodomingo-informality/files/2019/07/DR2017-w-Cover_Red-for-Web.pdf
- White, B. (2012, Ekim 22). Israel: Ethnic cleansing in the Negev. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/opinions/2012/10/22/israel-ethnic-cleansing-in-the-negev>
- Winsor, B. (2020, Ekim 9). "We want to be equal citizens": Meet the Bedouin Israelis fighting for their land and heritage. Jstreet. Erişim adresi: <https://jstreet.org/we-want-to-be-equal-citizens-meet-the-bedouin-israelis-fighting-for-their-land-and-heritage-regional-council-of-unrecognized-villages-in-the-negev-israel-rcuv/#.YYLOEtZBy3I>
- Yahel, H. (2021). The Negev Bedouin as a de-legitimization tool. *Israel Affairs*, 27(1), 121-143. <https://doi.org/10.1080/13537121.2021.18664853>
- Yalçın, M.C. (2006, 7 Aralık). İnsana öze dönüş: Radikal planlama. Arkitera. Erişim adresi: <https://v3.arkitera.com/k147-insana-oze-donus-radikal-planlama.html>